

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

I. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2015eko maiatzaren 13, 14 eta 15
Durango, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK

Lapurdi itsas hegiko euskara: hiru
ezaugarri fonologikoren azterketa

Maitena Duhalde

101-107 or.
<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.i.13>

ANTOLATZAILEA:

BABESLEAK:

LAGUNTZAILEAK:

Lapurdi itsas hegiko euskara: hiru ezaugarri fonologikoren azterketa

Duhalde, M

UPPA-IKER, UPV/EHU

maitena.duhalde-deserra@univ-pau.fr

Laburpena

Lapurdi itsas hegiko euskarari buruzko ezagutzaren sakontzea, bere sailkapena zehaztea eta euskara bera ikertzea dira gure xedeak. “Kostatar” deitu mintzairaren hobeki ezagutzeko helburuarekin, hiru ezaugarri fonologiko hautatu eta aztertu ditugu: hasperena, hiatusa (i + a eta u + a) eta i bokalak eta j bokalerdiak eragindako asimilazio bustidura. Horretarako, hautatu lekukoekin bildu ditugun datuak, baita gure esku diren inguruko hizkeren ikerlanak ere kontuan hartu ditugu. Lan hau ondoko hilabeteetan landu eta sakondu nahi dugun deskribapen osoago baten lehen urratsa da.

Hitz gakoak: dialektologia, sinkronia, kostatarra, Lapurdi itsas hegiko mintzoa.

Abstract

The objectives of this paper are to gain a deeper understanding of the Basque speech particular to the Labourdin coast, to study its classification, and to examine the Basque language overall. In order to further our knowledge of the speech known as “kostatar,” we have selected and studied three phonological characteristics: aspiration, hiatus (i + a and u + a) and assimilation palatalization generated by the vowel i and the glide j. This was done based on the information collected from our chosen native speakers, as well as from the available studies made on neighboring speeches. This work is a first part of a more complete description, which we will elaborate and develop in the coming months.

Keywords: dialectology, synchrony, Basque of the Labourd coast.

1. Aitzin solasa

Lapurdi itsas hegiko euskara edo “kostatar” deitu hizkeraren nortasuna nabarmendu duten ikerleak ugari dira. XVI. mendean Arnaud d’Oihenart historialari zuberotarrak bere poesia liburuaren bukaeran, toki batetik bertzera aldatzen ziren euskal hitzen frantseseko itzulpena ekarri zuen eta bertan Lapurdin erabili hitzez gainera, Lapurdi itsas hegikoak bereizi zituen (Oihenart, 1992 [1657]: 101). XX. mendean, Julien Vinsonek (1907: 629) eta Pedro de Yrizarrek (1997), XIX. mendean buruturiko L.L. Bonaparteren sailkapena segitu zuten eta itsas hegiko lapurtera, lapurteraren azpieuskalki bezala kontsideratu zuten. J. Vinsonek itsasbazterreko lapurteran kokatu zituen ondoko zortzi herriak: Azkaine, Bidarte, Biriatu, Donibane Lohizune, Getaria, Hendaia, Urruña eta Ziburu. Gaur egun, Koldo Zuazok *nafar-lapurtera* euskalkiaren barnean bi azpieuskalki bereizten ditu: *sartaldekoa* eta *sortaldekoa*. Azpieuskalki horiez gain, kostatar hizkera agerian ematen du. Mintzaira honetan, Gipuzkoa eta Nafarroaren hurbiltasuna sentitzen dela eta sei herri hauetan bakarrik mintzatzen dela dio (2014: 142): Azkainen, Biriatur, Donibane Lohizunen, Hendaian, Urruñan eta Ziburun.

2. Arloaren egoera eta ikerketaren helburuak

Xede nagusia, gure eremuko mintzoaren lekukotasun baten gordetzea da. Dialektologo anitzek bezala, K. Zuazok gaur egungo hizkeren deskripzioa egitea premiazkoa dela dio, batez ere euskara galtzen ari den tokietan (2006: 99). Hona zer zehazten duen ekialdeko hizkeren buruz: *Ipar Euskal Herrikoa da denetan ezezagunena, eta galbide lasterrean doazkigu alderdi hartako hizkerak. Edo berdintzen, galtzen ez direnak* (2006: 99).

Gaur egungo Lapurdi kostaldeko ahazko euskarari begiratzen badiogu, deskribapen sakonik ez dugu eta arrazoi ezberdinengatik aldatzen ari dela argi dugu: bizi molde aldaketak, euskara batua edo inguruko euskal hizkeren eragina, baita frantsesaren eragina ere. Horregatik, Lapurdi itsas hegiko euskararen deskribapen zehatz baten ekartzea premiazkoa dela uste dugu,

euskalkien sailkapena zehazteko, baita Lapurdiko euskararen bilakaera diakronikoa zein soziolinguistikoa ikertu nahi badira ere.

Mintzaira honen aztertzeke, ahozko corpusa erabiltzen dugu, honela, Lapurdi itsas hegiko herrietan hizketa librean bildu zenbait daturen berri emanen dugu. Lekukoen hautatzeko dialektologian usaikoak diren irizpide zehatzak erabiltzen dira (Sanchís Guarnier 1953: 57; Chaurand 1972: 189-190): adinekoak izatea, inkesta egiten den herri horretan beti bizi izana izatea, ahalaz bi burasoak eta ezkontidea herri horretakoak izatea, guti eskolatuak. Horrez gain, aldaki lokalen erakusgarri fidagarriak eskaintzeko gai direnak grabatu ditugu. *Lekuko egokia inkestari senez erantzuteko gaitasuna erakusten duena da* (Camino 2009: 295).

Gure lanean sei herri hauetako lekukoekin eraman ditugu datu bilketak: Azkainen, Biriatur, Donibane Lohizunen, Hendaian, Urruñan eta Ziburun. Bidarten aldiz ez dugu dialektologiako ohiko irizpideei erantzuten duen lekukorik atzeman. Getarian, aurkitu dugun lekuko baten erranak bildu ditugu, baina berriemaile bakarria izanez, datu horien fidagarritasuna zalantzan eman dezakegu. Gure datu bilketaren osatzeko eta inguruko hizkerekin alderatzeko, inguruko herrien ezaugarrien berri ematen diguten lanak ere kontuan hartu ditugu.

Lan honetan, hiru ezaugarri fonologiko hauek aztertu ditugu: hasperena, hiatusak (i + a eta u + a) eta *i* bokalak eta *j* bokalerdiak eragindako /n, l/ kontsonanteen bustidura. Hemen aurkeztzen dugun lana hastapen bat bertzerik ez da, ondoko hilabeteetan landu beharko dugun deskribapen osoago baten lehen urratsa hain zuzen ere.

3. Kostatarra: hiru ezaugarri fonologikoren azterketa

3.1. Hasperena

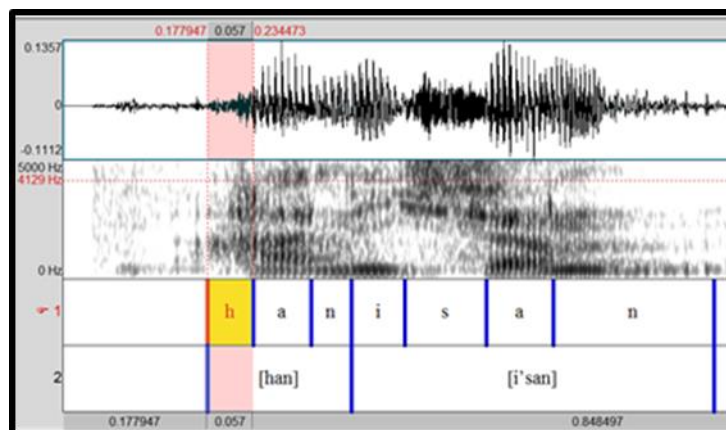
Hona zer dioen Koldo Mitxelena hasperenaren hedaduraz: *La frontera franco-española coincide en líneas generales con la divisoria de los dialectos que tienen /h/ y los que no la tienen* (1990 [1961]: 204). Bonaparteren datuak ere begiratzek ditu eta Lapurdi kostaldeko herrietan hasperena ez dela ahoskatzen azpimarratzen du, Azkainen, Getarian eta Bidarten salbu (Mitxelena 1990 [1961]: 204). Izan ere, Bonaparteren eskuizkribuen artean ohar hau agertzen da Azkaineri buruz: *l'h un peu plus qu'à S. J. de Luz* (BDV m/s Bv.75¹). Ekartzen dituen adibide batzuk hauek dira: *beharr*, *beharri*, *behatza*, *behi*, *behor*, *bihi*, *bihotz*, *mihi*, Donibane Lohizunekoak dira aldiz ondokoak: *beatz* eta *behatz*, *beï* eta *behi*, *chaal* eta *chahal*, *emen* eta *(h)emen*, *orma* eta *horma*.

XX. mende erdian Roger Gimetek hasperena galdua dela azpimarratzen du “Le Kostatar” artikuluan: *la chute de l' “aspiration”, fait absolument acquis aujourd'hui, tout au moins dans la prononciation spontanée et naturelle* (Gimet 1950: 395). K. Artolak hasperena aztertu du ekialdeko herrietan XX. mende bukaeran eta Bonaparteren emaitza bertsuak atera ditu (in Yrizar 1997: 12). Donibane Lohizuneko mintzairaren barnean sartzen ditu Getaria eta Bidarte herriak eta hasperena azken herri honetan gehiago aditzen dela dio. Getarian, hasperena guti aditzen da, baina Donibane Lohizunen baino gehiago. Horregatik, ezaugarri honi begira, Getariak Donibane Lohizune eta Bidarte arteko trantsizioa egiten duela gehitzen du. Ohar gisa gehituko genuke Getariako lekukoarekin eraman dugun inkestan ez dugula hasperen argirik bildu. Donibane Lohizuneko mintzoa osatzen duten bertze herrietan, ez da kasik hasperenik entzuten (in Yrizar 1997: 12). Azkainen gehiago entzuten dela gehitzen du K. Artolak, beharbada Sararen ondoan kokaturik delako.

Inguruko herrietan ez bezala, hasperenaren galtzea ez da beraz bilakaera berria kostatar mintzoan. Orain arte egin ditugun grabaketetan ez dugu hasperen argirik entzun, baina aztarna bakan batzuk bai. Azkaingo lekuko batek hasperen ahul batzuk ahoskatu ditu eta beti hitzaren hastapenean: *ʰan*, *ʰek* ‘haiek’ eta *ʰop* onomatopeian ere bai. Ziburuko eta Biriaturko hiztunen ahotik, bakoitzari adibide bakarria entzun diogu, *ʰola* eta *ʰan* hitzetan, hurrenez hurren. Heldu den irudian, Biriaturko hiztunak ahoskatu hasperenaren espektrograma dakargu.

¹ BDV m/s Bv.74, 75 eta 84: L.L. Bonaparteren euskal eskuizkribuak, 2C2 mikrofilma (Arana, J. A. & Gonzalez, C. 1989: 37-39-42).

1. irudia. [ʰan iˈsan] ‘han izan’ espektrograma.

Galera honen ondorioz, hitz hauek diptongoarekin aditu ditugu Donibane Lohizunen eta Hendaian: *ajzpa* ‘ahizpa’, *bej* ‘behi’, *gejena* ‘gehiena’, *naj* ‘nahi’, *ojal* ‘oihal’, *ujuka* ‘oihuka’; *Donibane Loitzune* ‘Donibane Lohizune’ aldiz, beti diptongo gabe. Hendaian eta Urruñan bokal luze bakan batzuk entzun ditugu, hala nola, *le:R* ‘leher’, *za:Renak* ‘zaharrenak’, *za:Rtxo* ‘zahar’, baina ondokoak bokal luze gabe ahoskatu: *bera* ‘behera’, *lengo* ‘lehengo’, *lemixi* ‘lehenbizi’. Bokal arteko edo diptongo eta bokal arteko hasperenaren tokian -g- edo -r- ahoskatzeko joera ezaguna da (Mitzelena 1990 [1961]: 221). Lapurdi itsas hegiko euskaran, bokal artean -g- ahoskatzen den adibide hauek bildu ditugu: *ago* ‘aho’, *mege* ‘mehe’, *oge* ‘ohe’.

Gaur egun, nafar-lapurteran hasperena galtzearen eremua zabaltzen ari dela dirudi. Lapurdi barnealdean dagoen Larresoro herrian, adibidez, adineko jendeak bakarrik baliatzen du eta ingurune jakin batzuetan: hitz hasieran eta hitz barnean bokal artean; hala ere, toki horietan agertzea ez dirudi sistematikoa (Epelde 2003: 55).

3.2. Hiatusa edo hitz bukaerako bokalak mugatzailea hartzean: i + a eta u + a

3.2.1. i + a > iya

K. Zuazok /i + a, e, o/ arteko epentesiak Euskal Herri erdiguneko eremu murrizteko ezaugarrietan sailkatzen ditu (2014: 217). Ingurune horretan, y, dx edo x hotsen tartekatzeak entzun daitezke eta ezaugarri hau ondoko hizkeretan ezaguna da (2014: 217): Gipuzkoako iparraldean, Deba ibar osoan, Bizkaiko eremu zabalean, Lapurdiko itsasbazterrean eta Nafarroako hizkeraren barne diren Bidasoaldean eta Aranon, baita Sakana gehienera ere.

Kostatarrekin muga diren Bidasoko Hondarribia eta Irungo euskaran -y- epentesia presente da (Sagarzazu 2005: 66). Bertan, *diyo* eta *ziyon* bezalako adizkietan ere entzuten da, baina Txomin Sagarzazuk dioenez, Irunen Hondarribian baino errazago atzematen dira. Gipuzkoako iparraldean ezaugarri hau arrunta da, baina Bidasoaldetik Baztanera hurbildu arau, Edu Zelaia dioenez, gertakari honen erregulartasuna txikitzen da (2008: 168): honela -iya epentesia irregularra da Malerrekan, Legasan eta NARBARTEN eta zinez irregularra Oieregin eta Oronoz-Mugairin.

Nafar-lapurtera osatzen duten bertze hizkeretan, kostatarrean salbu, ez dugu i + a > iya bezalako epentesirik, ez eta gure eremuarekin muga diren herrietan ere. Ezaugarri horrek, beraz, harekin muga diren Gipuzkoako eta Nafarroako hizkeretara hurbiltzen du. Hala ere, azpimarratu behar dugu kostatarren epentesiaren ahoskera, erdialdeko euskararena baino ahulagoa dela intentsitatean eta ez dela beraz hain markatua.

Gure grabaketa zatietan ez dugu /i + e, o/ ingurunean epentesi argirik bildu, /i + a/ hiatusaren ingurumenean aldiz, bai. XIX. mendean jadanik, L.L. Bonapartek -iya epentesidunaren berri ematen digu Lapurdi itsas hegiko herrietan, Getaria eta Bidarten salbu (BDV m/s Bv 84). Hona Azkaingo adibide zenbait (BDV m/s Bv 75): *begiya*, *iduzkiya*, *illargiya*. XX. mende bukaeran K. Artolak ere herri beretan -iya epentesiduna bildu zuen, baina salbuespen batzuekin (in Yrizar 1997: 258-259).

Bat gatoz K. Artolaren datuekin, gehienetan epentesia entzun baitugu gure lekukoen ahoan, baina salbuespenak ere bildu ditugu. Epentesiarekin agertzen diren Azkaingo adibideak dira hauek: *alimaliya* ‘animalia’, *goRiya* ‘gorria’, *nawsiyak* ‘nagusiak’, *ttikiya* ‘txikia’, *ugiya* ‘ogia’. Ondokoak aldiz, epentesi gabe entzun ditugu berriemaile beraren ahoan: *guzia*, *irringarria*, *izengoitiak*. Epentesiak, azentuarekin eta bokalen kopuruarekin zerikusia izan lezake. Hona Lesakako euskarari buruz I. Gamindek egin oharra: *Txertaketa erregela hitzaren azentuak baldintzatua da, hots, /i/ bokala azentuduna izaki, /y/ txertatzen da, ez bestela* (Gaminde 1996: 46). Honela, bi silabadunetan epentesian dago azentua (*ogíya*, *mendíya*, *idíya*), hiru silabadunetan aldiz, hirugarren silaba atonoa denez, ez dago epentesiarik (*arpégia*, *igúzkie*, *ittúrria*). Ekarri ditugun Azkaingo datuei begira, *alimaliya* eta *guzia* adibideek erakusten dutenez, iduri luke gure hizkeran erregela hau ez dela guztiz betetzen.

3.2.2 u + a > uba

/i + a, e, o/ arteko epentesia bezala, K. Zuazok /u + a, e, o/ arteko -b- epentesia Euskal Herri erdiguneko eremu murrizteko ezaugarrien artean sailkatzen du (2014: 218). Haren hitzetan, ezaugarri honen eremua murriztu da eta gaur egun Beterri aldeko herri batzuetan eta Nafarroako Sakanako erdigunean agertzen da bakarrik.

Kostatarrarekin mugan diren Gipuzkoako herri batzuetan ere -b- epentetikoa erabiltzen zela badakigu, XIX. mendeko L.L. Bonaparteren datuen arabera. *Phonologie de la langue basque dans tous ces dialectes* (BVD m/s Bv 84) eskuizkribuan ageri denez, Irunen, Lezon eta Goizuetako mintzoan -uba- bildu zuen, baina Hondarribian eta Oiartzunen -ua- bertzerik ez. Gure eremuaren ekialdeko mugan diren herrietan aldiz, ez digu -uba- emaitzaren berririk ematen.

Kostatarra osatzen duten herrietan -uba- emaitza bildu zuen (BDV m/s Bv 84). Baina Hendaian eta Urruñan, gaur egun Urruñako auzo bat den Behobian, Bidarten, Parlemtentia auzoan eta Getarian, L.L. Bonapartek -b- epentesiarik ez zela zioen. Bizkitartean, Bonaparteren datuetan beretan, Hendaian *buruba* ‘burua’ eta *duzube* ‘duzue’, Getarian *burúba* eta Urruñan *zuben* ‘zuen’ adibideak ditugu (BDV m/s Bv 75). Azkainen berriz, *buruwa* adibidea dugu (BDV m/s Bv 75).

Ondoko mendean, /u + a/ hiatusaren emaitzen berri ematen digu K. Artolak (in Yrizar 1997: 261-262) eta -b- tankerako epentesiaren aztarnak bildu ditu ondoko herrietan: Donibane Lohizunen, Getarian eta Bidarten. Hona zer dioen Donibane Lohizuneko datuei buruz:

Inoiz edo behin -oso gutxitan- tarteko b-ren bat aditzen ote den nago, baina ez nago guztiz seguru kasu horretan aurkitzen diren esaldiak askotan aditu ditudan arren; izan litezke, behar bada, joan den mendean erabiltzen omen zirenen arrastoak? (in Yrizar 1997: 262).

Hona aipatzen dituen zalantzazko kasuak (in Yrizar 1997: 262): *bi anayekiñ espósatú(b)ak* eta *kàskarótak (...)* *otarría burú(b)an i(b)íltzen tzien / adíña pasàtubuó ta gauzák, obekí pixátzen tutzú.*

Gure grabaketetan ez dugu u + a > uba epentesiaren emaitzarik atzeman. Gure mintzoarekin mugan diren bertze herrietan bezala, hala nola Irunen (Sagarzazu 2005: 56), XIX. mendean L.L. Bonapartek bildu zuen epentesi hau, baina gaur egun gure eremuan erabat galdua dela iduri luke.

3.3. Asimilazio bustidura

Bi bustidura mota ditugu euskaraz: bustidura adierazgarria eta asimilazio bustidura. Lan honetan *i* bokalak eta *j* bokalardiak eragindako /n, l/ kontsonanteen asimilazio bustidurari interesatuko gara.

Kostatarrarekin mugan diren Hondarribiko eta Irungo euskararen, asimilazio bustidura indartsua dela dio hango euskara ikertu duen T. Sagarzazuk: *Bokal aurrean batez ere gertatzen da bilakaera bi herrietan hitz-oinaren baitan eta deklinabidean* (Sagarzazu 2005: 66). Ematen dituen adibideak dira hauek: *amérjiña* ‘Ama Birjina’, *aundíttu* ‘handitu’, *baserríttan* ‘baserrietan’, *ekúxi* ‘ikusi’, *gerríttik* ‘gerritik’, *irikíttan* ‘irakiten’ (Sagarzazu 2005: 67). Hona /n, l/ kontsonanteen asimilazioaren etsenplu gehiago: *beñepein* ‘behinik behin’ (Sagarzazu 2005: 87) *giñén* ‘ginen’ (68), *jakíñ* ‘jakin’ (68), *kirkill* ‘kili-kilia’ (92), *masall* ‘masail’ (87), *sállana* ‘zailena’ (74), *xintxíllik* ‘zintzilik’ (69), *wañ* ‘orain’ (72).

Baztan eta Bidasoko euskara ikertu duen E. Zelaietaren datuen arabera, Bortzerrietan asimilazio bustidura azkarra da, baina Etxalarren ez (2008: 121). Aztertzen ditugun kontsonante ozenen bustidura ageri da Bortzerrietako ondoko etsenpluetan: *illar* ‘ilar’ (139), *iñ* ‘egin’ (123), *kasalla* ‘kasaila, gatazka’ (139), *osiña* ‘asuna’ (136). Hala ere, ondoko hiru ingurune jakin hauetan ez dago bustidurarik (121): deklinabidean, atzizki eratorrietan eta aditz partizipioetan. Oronozko hitzun batzuek asimilazio bustidura sistematikoki ahoskatzen dute, bertze batzuek aldiz ez (159). Malerrekan bustidura azkarragoa da Bertizaranan baino, baina E. Zelaietak zenbait Bertizarandar hitzuni bi formak entzun dizkie. Laburbiltzeko, ekialdera hurbildu ahala bustidura ahultzen da eta Baztanera heltzean ez da bustidurarik entzuten (159).

Lapurdiko eremuko Larresoroko euskaran bustidura eza gertakari emankorra dela eta testuinguru guzietan betetzen dela erakusten digu Irantzu Epeldek (2003: 76-77). Beskoitzeko mintzairan ere ez dugu *i* bokalak eta *j* bokalerdiak eragindako /n, l/ kontsonanteen asimilazio bustidurarik. Ondoko adibideak Henri Duhaurenak dira: *aitzina* (2003: 30), *hila* (23), *in* ‘egin’ (60), *mila* (29), *oilo* (54), *soineko* (67), *sasoin* (29), *zain* (43).

Lapuri itsasaldera buruz hurbiltzen bagara, gure eremuarekin mugan diren Sara, Ahetze eta Senpereko datuei begiratu behar diegu. Hango datuen berri guti dugu eta ondoko urteetan hango lekukoengana joateko premia izanen dugula uste baldin badugu ere, lan honen osatzeko Bonaparteren datuetan fidatu beharko dugu. Eremu horretan ez dirudi *i* bokalak eta *j* bokalerdiak eraginiko bustidurarik bazenik, nahiz eta salbuespen batzuk ere izan, batez ere Ahetzen. Hona Bonaparteren eskuizkribuetan atzeman ditugun bustidura gabeko adibide zenbait (BDV m/s Bv 75). Ahetze: *arratoin*, *egina*, *muthila*, *oilo*, *oinez*, *pimpirin*, *usottorttoila*. Baina, *oñez*, *ollo*, *ollua* bustidurarekin agertzen dira. Senpere: *oilo*, *oilo bat*, *pimpirin*. Sara: *burdin*, *burdina*, *ginen*, *hil*, *laino*, *minagria*, *oilua*, *oina*, *usotorttoila*, *zinen*, baina azken hau bustidurarekin agertzen da: *lañua*. Baina Getaria eta Bidarteri buruz aldiz, “sons mouillés” oharra gehitzen du (BDV m/s Bv 74): *gañera*, *ollo*, *pimpiriñ*, *zillarra*.

XIX. mendean L.L. Bonapartek Donibane Lohizunen bildu datuen arabera, bustidura agertzen da (BDV m/s BV-75): *burdiñ*, *giñen*, *illabete*, *illargiya*, *ille*, *kampaña*, *koñata*, *miñagre*, *ollo*, *oñez*, *usottorttolla*, *ziñen*. Hitz bukaeran ez dirudi erabat sistematikoa, adibide hauek erakusten dutenez: *amuarrain* eta *amuarraña*, *hazil* eta *hazill*, *lapin*, *leoin*, *otsail* eta *otsalla*, *urtarril* eta *urtarrill*.

Gure grabaketetan /l/ eta /n/ kontsonanteen asimilazioak entzun ditugu eta bildu ditugun adibideak ekarriko ditugu heldu diren lerroetan. Hala ere, azpimarratu behar da bustidura gabe diren hitzak ere entzun ditugula, hala nola, *arraina* eta *arrañ*, *ezin* eta *ezinñ*, *il* eta *ill*, *ilargi* eta *illargi*, *in* eta *iña* ‘egina’, *kusin* eta *kusiñak* ‘lehengusu’ (fr. cousin), *sinetsi* eta *siñetsi*. Begien bistakoa da hitz bukaerako bustiduraren adibideak urriagoak direla. Deklinabideari doakionez, sozietiboan (-*kin*) bustidura gabe ahoskatzen da gehienetan. Baina Azkaingo eta batez ere Urruñako berriemailearen ahoan adibide batzuk bildu ditugu: *atsaldeakiñ*, *bizkarrekuekiñ*, *goizakiñ*, *neikiñ*, *ttikiekiñ*. Getarian, aldiz, /n/ kontsonantearen bustidura bakarrik entzun dugu argiki eta hori ere hitz bakan batzuetan: *bañon*, *bañan*, *añiz*.

Hala ere, *i* bokalak eta *j* bokalerdiak eragindako /l, n/ kontsonanteen bustidura emankorra dela dirudi eta testuinguru guzietan betetzen da. Ondoko adibideak Azkainen, Urruñan eta Hendaiako Zuberno auzoan bilduak dira:

- [inV] > [iñV]: *giñen* ‘ginen’, *miñik* ‘minik’, *tupiña* ‘tupina’;
- [ai, ei, oi + n + V] > [a, e, o + ñ + V]: *Azkañen* ‘Azkainen’, *tReñan* ‘treinean’, *oñez* ‘oinez’;
- [in#] > [iñ#]: *lapiñ* ‘untxi’ (fr. lapin), *xaRdiñ* ‘sardin’;
- [ai, ei, oi + n#] > [a, e, o + ñ#]: *aRañ* ‘arrain’, *beñ* ‘behin’, *zitRoñ* ‘zitroin’ (fr. citron);
- [ilV] > [illV]: *abilla* ‘abila’, *illuntzeko* ‘iluntzeko’, *xillo* ‘zulo’;
- [ai, ei, oi + l + V] > [a, e, o, + ll + V]: *eRdolla* ‘herdoila’, *saltzalle* ‘saltzaile’, *tella* ‘teila’;
- [ill#] > [ill#]: *ill* ‘hil’, *ixill* ‘isil’;
- [ai, ei, oi + l#] > [a, e, o, + ll#]: *botoll* ‘botoil’, *otsall* ‘otsail’, *sellaru* ‘seilaro’.

4. Ondorioak

Erabaki arealen hartzeko mementoan, ezaugarrien izaera sistematikoari ematen zaio inportantzia gehien, sistematikoak ez diren ezaugarriak hizkeraren definitzaile direla ahortu gabe (Camino 2009: 321). Erran behar da ere, ezaugarri sailkatzaileen artean, dialektologialariek berrikuntzei garrantzi anitz eman ohi dietela (319). Hiru ezaugarri fonologikoren bilakaera aztertu dugu Lapurdi itsas hegiko euskararen, baina hiruak ez dira beraz maila berean jartzen ahal. Izan ere, hasperena gure eremuan galdu den ezaugarria da, epentesiak berrikuntzak dira eta hemen ere, *-b-* epentetikoak gaur egun galdua dela ikusi dugu, eta azkenik, deskribatu dugun bustidura ezaugarri zaharra dela irudi luke (Oñederra 1990: 23-26). XVII. mendean Pierre d'Urte donibandarrak lapurterazko grafiak definitzean palataltasunaren berri eman zuen (1900 [1712]: 8-12).

L.L. Bonaparteren sailkapena segitu zuten J. Vinson eta P. Yrizar dialektologoez berteak bertze, Getaria eta Bidarte herriak Lapurdi itsasaldeko hizkeraren barne sartu zituzten. Azken sailkapenean aldiz, K. Zuazok ez ditu kostatarraren barnean biltzen. Gure aldetik bildu datuen osatzeko, XIX. mendean L.L. Bonapartek eta XX. mende bukaeran K. Artolak herri horiei buruz egin oharra kontuan hartu nahi izan ditugu. Honela, oihartzen gara Lapurdi itsas hegiko herrietarik urruntzen direla zenbait ezaugarriari begira. Hala nola, XIX. mendeko datuak fidagarritzat hartuz, kostatarrean ez bezala, hasperenaren erabilera emankorra zen Getaria eta Bidarten eta *i + a > iya* epentesia aldiz arrotza. */b/* epentetikoari doakionez, *Phonologie de la langue basque* (BDV m/s Bv 84) eskuizkribuaren arabera, bi herri hauetan ez zen ageri, baina berrikuntza honi begira, Urruña eta Hendaia ere kanpo geratzen zirela dirudi. Hemen biltzen dugun salbuespena bustiduraren hedadura da, izan ere, kostatarra osatzen duten sei herriez gainera, Getaria eta Bidartek ere ezaugarri hau partekatzen baitzuten. Hala ere, Getariako lekukoaren ahoan bustiduraren adibide bakan batzuk bakarrik bildu ditugula oihartarazi nahi dugu.

Hemen ikusi ditugun ezaugarri fonetiko-fonologikoei begira, Lapurdi itsas hegiko mintzaira, erdialdeko euskaratik hurbiltzen eta nafar-lapurteratik urruntzen da. Hasperenaren galtzea adibidetzat harturik, XIX. mende erdian L.L. Bonapartek eta XX. mende erdian R. Gimet ikerlariek, galtze horren lekukotasuna jadanik eman ziguten. Nahiz eta gaur egun hasperenaren galtzea nafar-lapurteran zabaldu den, badakigu ekialdeko hizkeren artean kostatarrak duela lehenik galera hori ezagutu. Asimilazio bustidura, *i + a > -iya* eta gaur egun galdu duen *u + a > -uba* epentesiari begira, Kostatarrak, nafar-lapurteran arrotzak diren ezaugarri horiek erdialdeko zenbait hizkerekin partekatzen edo partekatu ditu. Hala ere, erdialdeko mintzoei konparatuz ez dira intentsitatean hain azkarrik edo eta sistematikoak.

Osatzea merezi duen lan labur honetan, fonetika-fonologiako ezaugarri batzuen azterketa egin dugu, kostatar hizkera hobeki ezagutzeko asmoz, baita inguruko hizkerekin konparatuz bere sailkapena zehazteko elementu batzuen ekartzeko nahiarekin ere. Hemen aurkeztu dugun lana hastapen bat bertzerik ez da, ondoko hilabeteetan landu beharko dugun deskribapen osoago baten lehen urratsa hain zuzen ere.

5. Erreferentziak

Arana, J. A. & Gonzalez, C. (1989) *L. L. Bonaparte. Eskuizkribuak-Argitarapenak*. Euskaltzaindia, Bilbo.

Bonaparte, L. L. (XIX. mende erdia) *Contestaciones a cuestionarios dialectológicos referentes a Ainhoa, Arcangues, Armendarits, Iholdy, Arnéguy, Ascain, (Serres), Guéthary, Bidart, Ayherre, Bassussarry, Biriadou, Béhobie, Fontarrabie, Domezain, Elizondo, Uriz, Lizaso, Vera, Espelette, Souraïde, Itxassou, Hélette, Isturits, Irissarry, Louhossoa, Macaye, Mendionde Saint-Esteben, Saint-Martin, Méharin, Saint-Pierre-d'Irube, Mouguerre, Ustaritz, Larressore, Villefranque, Valcarlos y otros en un cuadro*. Argitaratu gabeko 12. eskuizkribua, BDV m/s Bv 74.

———, (XIX. mende erdia) *Phonologie de la langue basque dans tous ses dialectes, comprenant les règles de la prononciation, de l'accent tonique et du changement des lettres; suivie de la loi de l'affinité ou harmonie des voyelles, et précédée d'une nouvelle classification des dialectes, sous-*

- dialectes et variétés de l'euskara. D'après de nombreux renseignements pris sur les lieux en 1856, 1857, 1866 et 1867.* Argitaratu gabeko 16. eskuizkribua, BDV m/s Bv 84.
- , (XIX. mende erdia) *Contestaciones a cuestionarios dialectológicos en el País Vasco-Francés. Notas referentes a Ahetze, Aïnhua, Arbonne, Arcangues, Armendarits, Aroue et Etcharry, Ascaïn, Ayherre, Bardos, Bassussarry, Bidart, Bonloc, Cambo, Baïgorry, Briscous, Espelette, Guéthary, Hasparren, Hélette, Iholdy, Irissarry, Isturits, Itxassou, Lahonce, Larressore, Louhossoa, Macaye, Mendionde, Mouguerre, Saint-Esteben, Saint-Jean-de-Luz, Saint-Jean-Pied-de-Port, Saint-Martin (Méharin), Saint-Palais, Saint-Pée, Saint-Pierre-d'Irube, Sare, Tardets, Urcuit, Urrugne, Ustaritz, Villefranque.* Argitaratu gabeko 30. eskuizkribua, BDV m/s Bv 75.
- Camino, I. (2009) *Dialektologiatik euskalkietara tradizioan gaindi.* Elkar, Donostia.
- Chaurand, J. (1972) *Introduction à la dialectologie française.* Bordas, Paris-Bruxelles-Montréal.
- Duhau, H. (1993-2003) *Hasian hasi. Beskoitzeko euskara* (2 liburuki). Alinea eta Akoka, Donibane Lohizune.
- Epelde, I. (2003) *Larresoroko euskara (Dialektologia azterketa).* Doktoretza-tesia argitaragabea. Zuzendaria: K. Zuazo, UPV/EHU.
- Gaminde, I. (1996) Lesakako azentu eta intonazioaz, *FLV* 71, 45-70.
- Gimet, R. (1950) "Le Kostatar." Dialecte basque de la région de St. Jean-de-Luz, *Eusko Jakintza* 4, 221-250 eta 393-424.
- Mitxelena, K. (1990 [1961]) *Fonética histórica vasca.* Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia.
- Oihenart, A. (1992) *Les proverbes et poésies basques (1657-1664).* Izpegi, Baigorri.
- Oñederra, M. L. (1990) *Euskal fonologia: palatalizazioa. Asimilazioa eta hots sinbolismoa.* Euskal Herriko Unibertsitatea, Leioa.
- Sagarzazu, T. (2005) *Hondarribiko eta Irungo euskara.* Alberdania, Hondarribiko Udala & Irungo Udala, Irun & Zarautz.
- Sanchís Guarnier, M. (1953) *La cartografía lingüística en la actualidad y el Atlas de la Península Ibérica.* Instituto Miguel de Cervantes, Madril.
- Urte, P. (1900 [1712]) *Grammaire cantabrique basque.* W. Websterren argitalpena, Bagnères-de-Bigorre.
- Vinson, J. (1907-1911) Spécimens de variétés dialectales basques, *RIEV* 1, 627-633; *RIEV* 2, 129-135; *RIEV* 5, 211-223.
- Yrizar, P. (1997) *Morfología del verbo auxiliar labortano (estudio dialectológico).* Euskaltzaindia & EHU, Iruñea.
- Zelaieta, E. (2008) *Baztan-Bidasoako hizkeren azterketa dialektologikoa.* Nafarroako Gobernua eta Euskaltzaindia, Bilbo.
- Zuazo, K. (2006) *Deba Ibarreko euskara. Dialektologia eta Tokiko batua.* Badihardugu Euskara Elkartea, Oñati.
- , (2014) *Euskalkiak.* Elkar, Donostia.

6. Eskerrak

- Bereziki eskertzen ditut tesi zuzendaritza haien gain hartzen duten Iñaki Camino (EHU) eta Xarles Videgain (UPPA) ikerle eta irakasleak.
- Milesker Baionako IKER laborategiko ikerleei, batez ere Aritz Irurtzuni eta Jasone Salaberriari, emaniko aholku eta laguntzarentzat.
- Pazientzia handiz nire galderei erantzuteko beti prest diren Lapurdi itsas hegiko lekuko guziei eskerrik beroenak.
- Milesker Mari Jo Velascori ingelesezko laburpenaren zuzenketarentzat.
- Artikulu hau 2014an Baionako Eusko Ikaskuntzak lagundu zuen gure ikerlan argitaragabe baten datuetan oinarritzen da.